

11. Pomrli črviči naj se hranijo v steklenicah, s špiritom napolnjenih.

12. Polovica boljših kokonov naj se za seme obrne.

13. 10 metuljev možkega in 10 ženskega spola, ki so prvi izlezli, naj dene svilorejec v škatlo. Kader poginejo vsi, naj počez izrajta čas njihovega življenja.

14. 50 takih batic, ki so se obdržale za seme in 50 možkih metuljev naj se po smrti spravi v škatlo, ki se naredi iz mreže, kakor so navadne za muhe.

Na zadnje vsega tega naj se sporočilo pošlje voditeljstvu v Gorico.

Orodje za te skušnje se dobi v fabriki gospoda G. A. Lenoir-a na Dunaji (Mariahilf, Magdalenenstrasse Nr. 14), in sicer taravaga z vso pripravo za 12 gold., psychrometer za 14 gold., dežomer za 1 gold. 50 kr.

Gospodarske skušnje.

* Kdaj najbolje cepiče za sadno drevje rezati? — Neki sadjerec v časniku „Frauend. Bl.“ trdi, da najbolji čas za to je od srede do konca grudna (decembra) meseca. Takrat odrezani cepiči poganjajo neki veliko čvrsteje kakor oni meseca svečana ali sušca odrezani; oni ne zmrznejo, če se na pol v zemljo vtaknejo in s steljo, slamo ali najbolje s smerčevjem pozimi pokrijejo, tako lahko kakor pri hudem mrazu na drevji, pa tudi pozno poženo, tako da se dá ž njimi še pozneje cepiti.

* Kako Kitajci (Kinezi) grozdje hranijo. Zastopnik saksonskih trgovcev v Kini in Japanu je še majnika meseca jel prav frišno, okusno grozdje. Pozvedel je pa, da Kitajci vzamejo navadne poljske buče, odrežejo jim zgorej pokrov, spraznijo do čistega bučo, položijo zrele grozde va-njo, in jo potem s pokrovom spet trdno zapró.

Načrti novih postav

v kmetijskih zadevah.

Ministerstvo kmetijstva dela brez državnega zbora prav marljivo. Poglejmo, kaj pripravlja.

Deželni vladam je poslalo 1) načrt postave, ki ga je izdelalo za Dalmacijo, o rabi in razdeljevanji občinskih sopsašnikov in o izrejevanji in ohranjanju gozdov, in sicer s tem naročilom, naj se v vsaki deželi pové, kaj iz tega načrta bi se utegnilo porabiti za-njo; 2) načrt novega ukaza zaradi državnih preskušinj (izpraševanja) logarjev (gozdnarjev) in pa takih oséb, ki hočejo služiti za gozdne čuvaje; 3) postavo za povzdigo živinoreje, ktero je izdelal deželni odbor štajarski in jo dopolnilo ministerstvo kmetijstva; 4) postavo za varstvo kmetijstvu koristnih ptičev in za pokončevanje škodljivih gosenic in hroščev (kebrov); 5) načrt deželne postave o vodnih pravicah; 6) načrt deželne postave za ribstvo; 7) gozdno postavo od 1852. leta je ukazalo pretresti in povedati, ali je treba jo predrugačiti ali ne in kako.

Vremenski prerok,

tudi v „Novicah“ že večkrat imenovani Sejček na Češkem prerokuje, da bo mesec majnik hladnejši kakor je mesec april. 16. in 17. maja prerokuje, da bo z dežjem sneg. Že veliko let ni bilo tako rodovitne letine za žito, sadje in vse drugo, kakor bode letošnje; na to se morejo kmetovalci gotovo zanašati. Vsi sadovi so po dobrotljivi vlagi obilo korenin v zemljo pognali. Če majnika meseca veliko snega pade na polje, naj ga pustijo pri miru; skopnel bode po gorkem solncu.

— „Novice“ so sicer že večkrat rekly, da na prerokovanje vremena za dalji prihodnji čas ni zaupanja imeti, — vendar pa vemo, da gospodarji raji slišijo, kar se jim veselega reče mimo žalostnega.

Znanstvene stvari.

Batja.

Jezikoslovna in pravnostarinska črtica.

Spisal Davorin Trstenjak.

To besedo poznajo vsa slovanska narečja; — rusko: batja, batko, batjuška, pater, očak, — hrvatsko-slovensko: baćenik = batjenik, dedič, heres, starobolg., kjer se **tj** razveže v **št**, bašta, pater, — gotovo iz bolgarščine: baština, fundus hereditarius, ali Vuk ima tudi: bato, pater. Od Slovanov ste si izposodili to besedo magjarščina: batya, bási, frater natu major, in pa rumunščina: bačići. Slavni Miklošič jo je postavil med tujke, al to je krivo. Pri tako imenovanih moravskih Valahih, to je, pastirjih, se veli batja gospodar pastirjev. Beseda je praslovanska, in njen pomen lahko razumeven, ako malo pogledamo v pravno zgodovino starih Slovanov. Pri njih nahajamo ustroj zadržg; le eden je bil gospodar rodbine, je sedel na batu.

Bila še je pred 40 leti v moji rojstni okolici navada, da so, če so iz novega postavili hišo, zabili v kot, v katerem po navadi miza stoji, bat, in na njega si je vsedel najprej hišni gospodar, ter pa je velel si na bat vستي najstarejega svojega sinka, in mu je rekel: ti si batek — boš plodil pleme (zato tudi kraj Mure poznamenovanje batek za „membrum virile“) in ker si prvorojenec, boš oblastnik hiše, tvoja bo oblast*) (spominjaj se na nemški: gewalt, slov. gvaut), to je: na sredini rodbine bo stala tvoja hiša, vrt, gorica, zato baština fundus, vinea, hereditas. Nepremakljivo in trdno bode tvoje posestvo. Ta navada je gotovo bila tudi pri starih Nemcih, ker besedo Stock rabijo za trdne nepremakljive reči, postavimo: Stockurbar, to je, pismo za dedovno posestvo, Stockzahn, Stockdeutscher, Stockfisch, Stockwerk.

Batja je toraj iz temata bat, Stock, stirpes, stirpes, Stamm, primeri: „ex stirpe Claudiorum, in pomenja: pater stirpis, avus, gospodar, hišni oče, načelnik rodbine, der Stammvater, Stockvater.

Rodbine so sicer sčasoma obilno narastle, al prvopočetnik rodbine je zmirom ostal njen glavar, zato Slovenec še sedaj vsakega možaka imenuje: strijc in ženo: teto, dasiravno nista si v rodu, zato imamo po Hrvaškem, Srbskem, Črnogori in tudi na Štirskem večidel patronimična poznamenovanja vesí, postavim: Radoslavci, Vlastimirci, Dragotinci, Berkovci, Vidanovci itd. po batji Radoslavu, Vlastimiru, Dragotinu, Berku, Vidanu itd.

Glavar rodbine: bato, batja pa je tudi bil njen vodja v boji, zato najdemo ime Bato kot dostojanstveno ime pri starih slovanskih Panonih.

Sedaj bodemo razumeli Dio Cassijevo Βατταριος. On pripoveda (cap. 11. 12.), da so Kvadi, katerih slovanskost dokazal je Šembera, in jasniše še jaz v svojem članku: „Kvadi“ v letopisu slov. Matice za leto 1869, poravnovali zaradi primirja deloma po plemenih (γένη, Geschlechter) deloma po ljudstvih (ἔθνη, Völker), in da je eno teh poslanstev vodil Battarios, mladenec*) 12 let. To ime Batar ni tedaj kje osebno, mar-

*) Na Štirskem oblast pomenja vse hramovje okoli hiše.

**) ὁν ἠγείτο Βατταριος παῖς ἐτώνιβ.

več dostojanstveno, ker ni si misliti, da bi tako pogumni vojščaki, kakor so Kvadi bili, si zbrali za vodjo kakošnega 12 let starega fantalina, ako bi pri njih ne bi imel kakošne vladarske časti. Batar je toraj bil njih vladar, dasiravno še le 12 let star. Pri bodriških Slovanih od osmega do dvanajstega stoletja nahajamo dedovne, baćinska vladarska plemena. Sicer so se vsi možki pokoljenci vdeleževali vladarstva, al le enemu je bilo izročeno vodstvo državnih zadev. (Glej Einh. ad ann. 823. Helmold, I, 48.)

Navadno je bil najstari sin, vendar mu je vsakrat mogel dati narod privoljenje in potrjenje, bila mu je ta oblast odrečena ali nazaj vzeta, ter je pravica prešla na mlajšega, kateri je bil narodu všeč. (Glej Einh. ad ann. 823. 826.)

Stari Slovani so vladarsko oblast zelo spoštovali. (Saxo „Gramatik“, pag. 927.) Po takem umemo, kako so mladenču 12 let staremu izročili in prepustili vodstvo poslanstva, saj je bil njihov bato, batja, batar.

Slovansko slovstvo.

* Knjiga 6. jugoslavenske akademije pod naslovom „Rad jugoslav. akademije znanosti i umetnosti“ je prišla ravnokar na svetlo. — Jako zanimiva knjiga razpada v 3 dele: Prvi obsega razprave: „O osveti, mirenju i vraždi po negdašnjem srbsko-hrvatskom pravnom običaju“ od dr. P. Petranovića, — „Boskovićeve elementa materiae napram današnji atomistici“ od J. Torbara, — „Akcenti u glagola“ od Gj. Daničića, — „Kaj so hudourni vrtinci“ od dr. Š. Šubica, — „Avgust Šljaher. Nekrolog od V. Jagića. Drugi del obsega književne obznane: „Glasnik srpskog učenog društva 23. 24. od Gj. Daničića, — protokol Šabačkoga magistrata od 1808. do 1812. od dr. V. Bogošića, — o znaczeniu prawa rzymskiego i rzymsko-byzantynskiego u narodów słowińskich; wyłożył R. Hube, od dr. V. Boješića, — Fr. Kanitz, Serbien. Historisch-ethnograf. Reisestudien aus den Jahren 1859—1868, — F. Kanitz, Reise in Südserbien und Nordbulgarien, ausgeführt im Jahre 1864, od dr. P. Matkovića. Tretji del ima izvode iz zapisnikov jugoslavjanske akademije.

* Snopič 3. mesečnega časnika, ki ga v Trstu pod naslovom „Pod Lipo“ izdaja J. V. Vrdelski, je prišel na svetlo. — Vsi trije snopiči (cena vsacemu je 10 soldov) imajo mnogo podučnega in kratkočasnega gradiva nabranega. V 3. snopiču nahajamo življenjepisne črtice o Jožefu Bezek-u, rojenem Slovencu v Planini, zdaj že skoraj 40 let bivajočem v Trstu, ki je bil izprva pék, a zdaj je slaven urar, kakor „Podlipski“ pravi. Le bolj samouk je razstavil v lanski izložbi tržaško uro, nad katero je vse strmelo in ki mu je prinesla sreberno svetinjo — samo njemu med tolikimi tržaškimi urarji. Popis te ure v slovenskem jeziku je g. Bezek, ki razun maternega (slov.) jezika govori italijanski, nemški in francoski, časniku „Pod lipo“ sam izročil. Naj ga podamo tudi našim bralcem, kateri imajo z urami posebno veselje: „Ta ura je stolp (turen) na štiri vogle; vsaka plat nam kako drugo stvar kaže; mašina je à chronometer, in teče na kamenih. Prva plat te ure kaže minute, sekunde in pa dan meseca, druga kaže solnčni pot ali obroč zemlje, v katerem solnce celo leto izhaja in zahaja, kakor tudi uro, ob kateri se to pripetuje, tretja kaže ure in minute s številkami (vsako minuto skoči druga številka noter), četrta kaže na tanko rast in odjemanje ali staranje meseca (lune). Ta ura bije vsako četrto ure, in vsako uro dela muziko. Na vrhu turna je neka tako imeno-

vana šanca sè štirimi topovi, na sredi pa ranta stoječa po konci z banderom ali zastavo na vrhu. Pet minut predpoldne se vzdigne kroglica na to ranto, ravno kakor se pripetuje na veliki tržaški svetilnici (laterni) pri luki na starem lazaretu, in prav opoldne pade, se sproži in vstrelí. Ura potem bije in gode“. Pač lepa stvar! Za prihodnjo razstavo napravi pa naš Bezek uro, ki je ne bo treba nikdar navijati!“

* „Brencelj“ in „Juri s pušo“, uni v Ljubljani, ta v Trstu, v eno mer pikata in streljata, vsak po svoje, nasprotnike slovenskega prava v nemškutar-skem ali lahonskem taboru. Tega načela bi pa se moral „Juri s pušo“ zmirom strogo držati, da nikoli ni kukavica, ki jajčica svoja poklada v — tuje gnjezdo, in da posnema nasprotnike, kateri nad „svojimi“ čujejo kot koklja nad piščeti. „Brencelj“ v svojih izvirnih humoreskah je v vsakem listu strah protivnikom slovenskega prava.

Politične stvari.

Federalistična premišljevanja.

Ali Avstrija ostane ali pogine? — Ali se z nova pomladi ali razpade? To je veliko, pomembe polno vprašanje najbliže prihodnosti, katero pretresajo časniki.

Odgovor na to vprašanje je različen po različnosti mnenja o političnem razvijanju Evrope.

Slišijo se taki, ki pravijo: Nesreča za Avstrijo je velika razlika dežel in narodov, v Avstriji združenih. — Mnogo jih je, ki brez lastnega premisleka temu izreku verjamejo na besedo onih, ki so jo skuhalí. Nam se zdi resnica prav nasprotna. Sreča, blagor in nada za Avstrijo je ravno to, da je sestavljena iz tolikih narodov. Kaj je nek vzrok, da hirajo in oslabevajo enolične evropske države? Ali ne mar centralizacija, ki hoče vladati vse le po enem kopitu? Če se enoličnosti že posamesen človek in posamesna družina ali občina kmalu naveliča, koliko manj ona vstreza različnim željam večih če tudi enoličnih političnih zvez ali držav! Ako oče vseh svojih otrok in rednik vseh svojih rejencev ne more vspešno izrepati in vladati po istih pravilih, če tudi bi mu to veliko lože bilo, kako bi to mogoče bilo državi (zlasti če je sestavljena iz različnih narodov). Zato se centralizacija vladancem doslé še nikjer ni mogla priljubiti, toliko manj je mogla avstrijskim narodom vkoreniniti se, če tudi so se za-njo na vse kriplje pripravljala tla, in se javalne bode kedaj. To pa je ravno sreča za Avstrijo, da se národi branijo te državno moč slabivne centralizacije. Centralisti naši so sicer mislili, da pojde, — a več kot dvajsetletna skušnja očividno kaže, da ne gré. Mislili so, da je zavest in moč posamesnih dežel in narodov zatrta. Ne, ne! ni bila ne zatrta, le počivala in dremala je, a zdramile so se dežele, zdramili so se národi, kateri so bili skoro že pozabljeni po imenu. Prav v razliki narodov tiči moč, ki pogubivni centralizaciji zapira pot.

Centralisti se ve da drugače govore; oni so tega mnenja, da bode centralizacija, vpeljana v nekterih večih državah, prihodnja vladna oblika evropskih držav; oni menijo, da morajo poginiti vse male države; in na to opirajo svojo misel, da bode Avstrije konec, ako se ne uravná po centralizaciji. Vsi previdni Avstrijoljubi pa so tega prepričanja, da je protinaravna centralizacija dospela na svoj vrhunec, s kterega jo pahne zdrava reakcija, ki čedalje više raste in dan na dan dobiva več moči, in to zato, ker centralizacija nikakor ne krepí držav, ampak jih le slabi. Zato pa tudi verujemo, da Avstrija ostane in se pomladi.